משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר נזיקין

רמב"ם על משנה בבא בתרא

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה בבא בתרא

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 9
משנה ה 9
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 10
משנה ט 10
משנה י 10
משנה יא 11
משנה יב 11
משנה יג 12
משנה יד 12
פרק ג 12
משנה א 12
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ד 15
משנה ה 16
משנה ו 16
משנה ז 17
משנה ח 17
פרק ד 17
משנה א 17
משנה ב 17
משנה ג 18
משנה ד 18
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 18
משנה ח 19
משנה ט 19
פרק ה 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 21
משנה ו 21
משנה ז 21
משנה ח 22
משנה ט 22
משנה י 22
משנה יא 23
פרק ו 23
משנה א 23
משנה ב 23
משנה ג 23
משנה ד 24
משנה ה 24
משנה ו 24
משנה ז 24
משנה ח 24

פרק ז 25
משנה א 25
משנה ב 25
משנה ג 25
משנה ד 26
פרק ח 26
משנה א 26
משנה ב 26
משנה ג 27
משנה ד 27
משנה ה 28
משנה ו 28
משנה ז 29
משנה ח 29
פרק ט 29
משנה א 29
משנה ב 29
משנה ג 30
משנה ד 30
משנה ה 31
משנה ו 31
משנה ז 32
משנה ח 32
משנה ט 32
משנה י 32
פרק י 33
משנה א 33
משנה ב 33
משנה ג 33
משנה ד 34
משנה ה 34
משנה ו 34
משנה ז 34
משנה ח 35

פרק א

משנה א

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את כו':

זו החצר שזכר בכאן הוא חצר שאין בה דין חלוקה ולפיכך אין חולקין אותה אלא ברצון שניהם אבל אם יש בה דין חלוקה ורוצה האחד לחלוק כופין לשני על זה וכיון שרצו לחלוק ונתרצה כל אחד משניהם ברוח פלוני כגון שהחזיק בקרקע ברגלו וכיוצא בו אין אחד מהם יכול לחזור בו אלא כופין אותו לבנות כמנהג המדינה וצריך להיות גובה הכותל שחייבין לבנות ארבע אמות כדי שלא יראה כל אחד מהם לחבירו כי הראיה היזק ויהיה הכותל שלם בלא חורים כדי שלא יזיקו זה את זה בראיה: וגויל אבן שאינו משופה ומוחלק. וגזית אבן שוה וחלקה. כפיסין חצי לבנה. ולבנים שלמים. ומה שהצריך להיות הכותל הבנוי מכפיסין רחב יותר מרחב הכותל הנבנה מלבנים טפח לפי שעל כל פנים צריך להניח ריוח בין הכפיסין כדי לשום בו הטיט ושיעור זה עם הסיד שטחים על הכותל הכל כפי המנהג ואם מנהג המדינה לעשות מחיצה בקנים ובהוצים כופין אותו על זה ובלבד שתהא אותה מחיצה מעובה כדי שלא יראה אחד מהם לחבירו. המקום והאבנים של שניהם אע"פ שהם ברשות אחד מהם ולא נאמר המוציא מחבירו עליו הראיה כיון שהוחזק בשניהם:

משנה ב

וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו כו':

פשט משנה זה יש בו חסרון ופירושה כמו שזכרו וזה כי מי שמכר גינה סתם ולא זכר שהיא מעורבת עם גינה פלונית מחייבין ללוקח לעשות מחיצת הגדר ואפי' במקום שנהגו שלא לגדור אבל מי שמכר בבקעה סתם אין כופין את הלוקח לגדור ואפי' במקום שנהגו לגדור סתם בקעה כמקום שנהגו שלא לגדור: ופירוש חזית מחזה כלומר דבר הנראה להודיע למי הוא הכותל שיטוח בסיד מן הכותל שיעור אמה בראש הכותל לצד חלק חבירו וטעם היותו מבחוץ כלומר לצד חבירו לפי שאם לא יטיח כלל יוכל חבירו לטעון שהכותל של שניהם ואם טח אותו לצד חלקו כלומר מבפנים היה חבירו טח מצד אחר סמוך לחלקו ויטעון שהוא משותף ביניהם וא"ת יקציע אותה הטיחה כיון שהיא בצד חלקו ויטעון שיש לו חלק בכותל זה אי אפשר לפי שמקום הגרירה היה ניכר ושאר המשנה מובן ממה שקדם מן הפירוש:

משנה ג

המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את כו':

מה שאמר ר' יוסי אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל בין שהיה זה הגודר הרביעית אותו שגדר השלש רוחות בין שהיה האיש ההוא שהוקף מג' רוחותיו הוא שהקיף רוח רביעית כיון שנבנית הרביעית ונגמרה התועלת לדעת רבי יוסי מגלגלין עליו את הכל. ועניין הגלגול שיראה כמה הוציא בארבע רוחות וישלם החצי וזה הבנין הוא כשהיה לצד רשות הרבים וכל זמן שלא בנה הרוח הרביעית אינו חייב כלום לפי שלא הגיעה לו תועלת שהרי קרקעו פתוח כמו שהיה והלכה כר' יוסי:

משנה ד

כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו כו':

כשהכותל משותף בין שניהם כאחת יש לכוף לכל אחד מהם לבנות כשיתבענו חבירו ואם בנאו אחד מהם וטען השני שנתן חלקו נאמן עד שיביא ראיה האחר שלא נתן כלום והטעם לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות וזה ידוע לכל העולם יש לומר שנתן חלקו ואם רצה אחד מהם להוסיף על ד' אמות ברום הכותל הרשות בידו אבל לא יוכל לכוף לחבירו שיבנה עמו. ואם חזר חבירו ובנה כותל אחר והגביהו יותר מד"א סמוך לכותל שבנה חבירו כותל אחר שסמך כגון זה כופין אותו לתת חצי מה שהוציא חבירו באותו הגובה לפי שגלה דעתו שהוא רוצה במה שהגביה חבירו על הד' אמות ואע"פ שלא נהנה עדיין באותו הכותל שלא נתן התקרה אלא הואיל ודעתו כן חייב לתת חלקו ומה שטוען שנתן מה שמגלגל עליו אינו נאמן לפי שנאמר לו היאך ידעת שאתה חייב לשלם כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין:

משנה ה

כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר כו':

רבן שמעון בן גמליאל אומר שהעיירות הסמוכות לאויבים הן שצריכות חומה או דלתים ובריח אבל העיירות שאינן סמוכות לארצות האויבים אינן צריכות לכך וחכמים אומרים שמא יעבור חיל עליהם וישללום ומה שאמר כופין ר"ל כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה והלכה כחכמים:

משנה ו

אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה כו':

הקרקעות המשותפות בבבל וכיוצא בו אין בהן דין חלוקה עד שיהיה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה כלומר בחצר השותפין אחר שיניח לפני פתח כל בית ובית ארבע

אמות לתשמיש למדנו מזה כי כשיהיה בחצר שני בתים זה כנגד זה אין חולקין עד שיהיה מפתח בית זה לפתח הבית השני שש עשרה אמה ודין זה הוא בחצר שהדין בה במדינות. אימתי בזמן ששניהם אין מרוצים אבל בזמן ששניהם מרוצים יחלוקו אף על פי שאין בחצר ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. ורבי יהודה אינו חולק על חכמים אבל הוא מדבר כפי מקומו לפי שבמקום רבי יהודה היה עושה תבואה שדה של ט' חציי קבין כשדה שהיה בו תשעה קבין במקום חכמים ובית רובע רוצה לומר מדת בית רובע הוא רביע מדת בית קב וכבר בארנו בפרק שני מכלאים שמשיחת בית רובע מאה אמה וחמש אמות וכמו כן משיחת בית תשעה קבין שלשת אלפים ושבע מאות וחמשים אמה ותשעת חציי קבין משיחת אלף ושבע מאות וחמשים אמה ופסק ההלכה שאין חולקין הקרקעות המשותפות אלא אם יהיה בכל אחד מהם כדי עבודת העובד יום אחד כלומר בחרישה או זריעה וכיוצא בהן. וטרקלין ומורן מין ממיני ארמונים וכדי לזה וכדי לזה הוא שיקרא שם כל אותו דבר על כל חלק וחלק מחלקיו כגון שיהו הטרקלין כל כך גדול שיגיע לכל אחד מן השותפין בחלקו מקום שיקרא טרקלין וכן השאר ואם לא יתכן החלוקה באותו קרקע בין לשינוי חלקיו או שתתבטל צורתו כשהוא נחלק לקטנותו כמו שביארנו אין אחד מהם יכול לכוף את חבירו לחלוק אבל כופין אותו על דרך אחר שיאמר לו קנה חלקי ממני או מכור לי חלקך בכמה שהוא שוה וזה ענין גוד או אגוד ופירושו קנה לך חלקי או אני אקנה חלקך. וכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו כשהם בכרך אחד אבל כשהם כרכים הרבה מחוברים ביחד ורצו לחלוק שיקח אחד מהם ספר זה וחבירו ספר אחר אינם נמנעים:

פרק ב

משנה א

לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו כו':

נברכת של כובסין הבריכה ששורין בה הכובסין הבגדים עם הדברים המלבנים אותם: ומה שאמר מכותלו רוצה לומר מכותל בורו של חבירו וכותל הבור אין פחות משלשה טפחים הנה נתבאר לך שצריך להיות מחלל בורו של זה לחלל בורו של חבירו ששה טפחים ושיסלק כל אחד משניהם מן המיצר המפסיק ביניהם שלשה טפחים ואז יחפור בורו וזה על העיקר שיש לנו אין סומכין בצד המיצר וזה כי אסור לו לאדם שיסמוך א' מאלו הנזקים הנזכרים בסוף מצרו בשוה אא"כ ירחיק השיעור הנזכר ואע"פ שאין סמוך לו כותל לחבירו לפי שאפשר שלאחר זמן שיבנה חבירו כותל בסוף מצרו ויהיה

סמוך לאלו הנזקים ואם שדה חבירו אינה עשויה לבורות מותר לו שיחפור בורו בצד המיצר מבלי הרחקה. ומה שאמר נברכת ואמת המים הוצרכו שניהם כדי שלא נאמר באמת המים בלבד צריך להרחיק שלשה טפחים לפי שהמים נגרים לשם תמיד אבל נברכת כובסין לא ואם אמר נברכת כובסין ולא אמר אמת המים היינו אומרין בנברכת בלבד צריך הרחקה לפי שהמים מכונסים ושקטים ונבלעים בכותלים אבל אמת המים שהמים נגרים אין צריך הרחקה שלשה טפחים קמ"ל שהדין בשניהם שוה. וגפת הוא פסולת הזיתים אחר שמוציאין השמן ודברים אלו מרפין את הכותל כשנוגעין בו ולפיכך צריך לסוד בסיד ומה שאמר מחרישה ואפילו חרש לאילנות אבל לזרעים זה מבואר הוא לפי שכבר אמר מרחיקין זרעים. ומה שאמר גם כן מרחיקין זרעים ואפילו היו שותים מן המטר אבל אם משקין אותם מאמת המים זה מבואר לפי שכבר קדם לנו שמרחיקין אמת המים. ומה שאמר מי רגלים ואפי' של איש אחד לפי שאסור לאדם שישתין מים בצד כותלו של חבירו עד שירחיק שלשה טפחים אם הכותל מלבנים שרופים אבל כותל אבנים מרחיק ממנו טפח בלבד ואם הוא אבן חזקה אין מרחיק ממנו לפי שלא יזיק לו השריה ומרחיקין הריחים מן הכותל לפי שהקול מזיק הבנין. ושכב הוא האבן התחתונה והיא רחבה מן האבן העליונה וכמו כן התנור כל מה שהוא עולה הוא צר:

משנה ב

לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אא"כ יש כו':

כבר בארנו שהכירה בנין עשוי לבשל ששופתין בו שתי קדירות. ואין הלכה כרבי שמעון:

משנה ג

לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין כו':

חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו כו':

ר"ל כי כשיהיה אוצר יין לחבירו יכול לעשות תחתיו חנות של נחתומין ושל צבעין אבל לא רפת בקר לפי שהוא מבאיש ריח היין וזה היה בימי זה התנא ובמדינתו שלא היה החום מזיק ליין שלהן וכל מקום שיזיק החום הדין הוא כדין אוצר יין. וטעם למחות כלומר שימנעו מזה ולמה אינו מוחה עליו בהכנס התינוקות ואע"פ שהם נכנסים ויוצאים. להרבות התורה בישראל ולפיכך אין הדין הזה נוהג אלא במלמד התינוקות תורה אבל אם היה מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסין ולא מקול היוצאין:

משנה ד

מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא כו':

פירוש משנה זו היא קשה כמו שאומר לך וזה כשהיה לראובן כותל ובנה שמעון כותל אחר סמוך לו כמו צורה זו ואח"כ רצה שמעון לבנות כותל אחר סמוך לכותל של עצמו שיהיה כנגד כותל ראובן יכול ראובן למנעו מזה אא"כ הרחיק מנכחו ארבע אמות כגון זה וזהו כשיהיה בכותל ראובן ד"א או יותר כמו שבארנו בשתי הצורות אבל אם יהיה קצת הכותל שסמך לו שמעון פחות מד' אמות מותר לו לבנות נכחו מבלי הרחקה לפי שסוף הטעם שהוא מונעו כשמבטל ממנו דושא דיותר מארבע אמות אבל כשמבטל ממנו דושא דפחות מארבע אמות לא ימנענו מזה ודושא הוא דריסת הרגל וכן אמרו דשו בה רבים וענין זה שדריסת בני אדם בין שני הכתלים מעבה גוף הקרקע ומקשה אותו ויועיל לכותל וזה שאמרו דושא דהתם מעלי הבלא ואלו הדינים בכותל גינה או כותל חצר בעיר חדשה אבל כותל חצר שבעיר ישנה סומך בלי הרחקה לפי שכבר נתקשה ונתחזק הקרקע. ודיני החלונות על דרך זה שאומר והוא שיהיה בכותל חבירו חלון חייב להרחיק ממנו היזק הראיה שעיקר הוא אצלינו היזק ראיה שמיה היזק לפיכך יש לו להרחיק בינו ובין החלון ד' אמות כדי שלא יאפיל עליו וימנע האור ואם היה החלון למטה בכותל יאמר לאותו שבנה כנגדו הגבה כותלך ארבע אמות כדי שכשתעמוד לא תביט בחלון וכמו כן כשיהיה החלון למעלה בכותל יאמר למי שבנה הכותל כנגד כותלו הגבה כותלך ארבע אמות שמא תעלה על ראש הכותל ותשקיף בביתי וזהו טעם מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות וכשיבנה בצד החלון כותל מצד אחד ירחיק אותו מן החלון ארבע אמות כדי שאם ישב עליו לא ישקיף עליו מן החלון או ישפע כותלו כלומר שיהיה ראש הכותל משופע ודק שלא יוכל לישב עליו ולהציץ ואם בנה שני כתלים משני צדי החלון ישים ביניהם ארבע אמות והחלון יהיה באמצע כגון זאת הצורה:

משנה ה

מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כו':

מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה כו':

שובך מגדל היונים. ושגר היונה הם צבור היורם שמפריחין ביחד כמו שגר אלפיך שפירושו עדרי הצאן. ואמרו ואם לקחו אפילו בית רובע וזהו שיעור עשר אמות וחומש אמה בקרוב [על עשר אמות וחומש אמה] אינו חייב להרחיק אבל ישאר כמו שהוא וזהו שאמר הרי הוא בחזקתו וכבר ידעת שהכור שלשים סאה ורבי יהודה אומר בית כור לכל רוח [צ"ל והוא שעור רע"ג אמה ושש שביעיות על רע"ג אמה ושש שביעיות

בקירוב וכן הגיה התוי"ט] בקירוב ואין הלכה כרבי יהודה ומזחילה צנור גדול שיורדין בה מימי גשמים:

משנה ו

ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה הרי הוא של בעל כו':

ניפול אפרוח היונים כשיפול ושאר הדברים מובן:

משנה ז

מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה כו':

הטעם להרחיק אלה מן העיר כדי שיהיה מראה העיר יפה וזהו שאמרו משום נויי העיר והלכה כאבא שאול. ומה שאמר אם אילן קודם קוצץ ונותן דמים כלומר יקוץ אותו מי שקוצץ מבני המדינה ויתן לבעל האילן הדמים. ואמרו ספק זה וכו' לפי שאילן זה יקוץ על כל אחד משני הפנים בין קדם האילן בין קדמה העיר וכשיקוץ יאמרו לו הבא ראיה שהוא קדם וטול דמים ולפיכך אמרנו קוצץ ואינו נותן דמים:

משנה ח

מרחיקין את גורן קבוע מן העיר חמשים אמה כו':

הסבה להרחיק הגורן מן העיר כדי שלא יגיע הקש והמוץ אל העיר ומה שאמר כדי שלא יזיק הוא טעם ההרחקה מנטיעותיו ומנירו הרחקה הידועה שהוא חמשים אמה כדי שלא יזיק לפי שמפסיד עליו הנטיעות וכמו כן מפסיד עליו החרישה ויעשה הניר זבל:

משנה ט

מרחיקין את הנבילות ואת הקברות כו':

בורסקי בית העבדנין ומה שייחד רוח מזרחי יש בו שני טעמים לפי דעתי האחד כי הרוח המזרחית נושבת על המיעוט באלה הארצות רוצה לומר במערבי של הישוב שהם ארץ ישראל ומה שאחריהם לצד מערב וכמו כן בבבל והקרוב אליה מרוח המזרח כמהלך חדש או קרוב לזה. והשני כי רוח מזרחית יתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי ולא יגיע מזה נזק לבני אדם ורבי עקיבא לא היה חושש משאר הרוחות אלא רוח מערבית לפי שהוא הרוח שאנו מתפללין לעומתו לפי שההיכל במערב והוא ענין מה שאמר רבי עקיבא שכינה במערב ולפיכך אסור לעשות בורסקי במערב ואפילו בתכלית מה שאפשר מן ההרחקה ואין הלכה כרבי עקיבא:

משנה י

מרחיקין את המשרה מן הירק ואת הכרישין כו':

מה שאמר רבי יוסי מתיר בחרדל אין דעתו שיודה לחכמים שמרחיקין משרה וכרישין

אבל רבי יוסי סבר שעל הניזק להרחיק את עצמו ולא ירחיק לא בעל המשרה ולא בעל הכרישין ולא בעל החרדל אלא מי שיגיע לו הנזק לדעת רבי יוסי עליו לעשות מחיצה בינו ובין המזיק אם הוא יכול ובזה הלכה כרבי יוסי ואם הנזק מגיע מן המזיק לניזק בלא אמצעי שר' יוסי מודה שהמזיק בכגון זה חייב להרחיק היזיקו וחכמים אומרים על המזיק לסלק את עצמו ולפיכך אומרים מרחיקין את המשרה וכו' ואמר להם רבי יוסי אמנם חרדל ודבורים כל אחד משניהם מזיק לחבירו כי כמו שמזיק החרדל דבורים ומפסיד דבשו ועושה אותו חריף וחד כמו כן מפסידין הדבורים החרדל ואוכלין אותו ואפילו לדבריכם אין מרחיקין החרדל מן הדבורים ומשרה הוא מקום ששורין בו הפשתים ומפסיד הירקות בהפסד מימיה וכרישין הוא החציר בלשון המשנה ובלשון הגמרא כרתי וכן הוא בלשון ערבי והוא גורע מחום הבצלים כשהוא קרוב מהם:

משנה יא

מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה כו':

אומר חרוב ושקמה מתפשטין יונקותיהם בקרקע הרבה וחרוב ידוע נקרא בלשון ערב כרוב ושקמה הוא עצי תאנה מדברית נקרא בערבי גמיז ומה שאמר בין מלמעלה בין מן הצד רצה לומר בין שהבור למעלה והאילן למטה בין האילן למעלה מן הבור לפי ששרשיו מגיעין לקרקע הבור ומרפה עפרו ומה שאמר לא יקוץ לפי שספק ממון חומרא לתובע וקולא לנתבע והלכה כר' יוסי:

משנה יב

לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו כו':

אומר כי כשהיה בשדה חבירו אילן לא יטע אילן סמוך לו אא"כ הרחיק ד' אמות וכן אם היה בשדה חבירו גפנים לא יטע גפנים סמוך לו אלא א"כ הרחיק ארבע אמות וזה בארץ ישראל אבל בשאר ארצות אין מרחיקין הגפנים מן הגפנים אלא שתי אמות לפי שבארצות השמנים יפשטו שרשיהם בקרקע ואם היה שדה חבירו גפנים ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום ומה שאמר מעמיק שלשה הוא בעל השדה שיצאו שרשין לתוך שדהו יעמיק שלשה ויקוץ מה שימצא ואינו חושש וכשירצה בעל השדה לחפור בשדהו בור ושיח ומערה יקוץ כל מה שימצא משרשי אילני חבירו והעצים שלו ובלבד שיהיה הבור שחפר רחוק משדה חבירו שש עשרה אמה ואם היה בינו ובין אילן חבירו פחות מזה העצים לבעל האילן:

משנה יג

אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ כו':

מרדע הוא עץ המלמד שיש בשתי קצותיו שיני ברזל ומנהיגים בו הבקר בעת החרישה ומחרישה הוא שיש בקצתו שיני הברזל וכאילו אמר גובה המרדע כשהוא עומד על המחרישה בראשי הברזל ובית השלחין היא ארץ עיפה וצמאה והיא שאין לה נהר וצל האילנות מזיק לה לפי שמונע הטל ממנה ולפיכך אמר כל האילן כנגד המשקולת וטעם כנגד המשקולת ההשואה כלומר שיקוצו הענפים כנגד המצר שבין שני השדות ואבא שאול חולק על מה שאמר בחרוב ובשקמה כנגד המשקולת למיעוט תועלתו לפי שאילן סרק הוא כל שאינו עושה פירות כמו הארז והברוש והדומה להם ואין הלכה כאבא שאול:

משנה יד

אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל כו':

רבי יהודה אומר טעון פשתן בלי רוכב והוא פחות משיעור רבנן ומאמר ר' שמעון מפני הטומאה ר"ל טומאת אהל שמא יאהל על כזית מן המת וכיוצא בו מן הדברים המטמאים באהל ויטמא האדם העובר תחת אותם ענפים כמו שיתבאר במקומו במסכת אהלות והלכה כתנא קמא בלבד:

פרק ג

משנה א

חזקת הבתים והבורות והשיחין כו':

טעם אלה השלש שנים לפי שאדם שומר שטר המכר או של מתנה שנה הראשונה ושניה ושלישית לא יותר ועוד לא ישים לבו לשטר ואם אבד השטר לא יאבד ממונו ולפיכך כשיביא ראובן ראיה שאכל פירות זו השדה שלש שנים רצופות תתקיים בידו אותה השדה ואף ע"פ שהיתה אותה השדה ידועה לשמעון ויש עדים לשמעון שהיא ידועה לו טענת ראובן שטוען שלקחה ממנו נאמן בזה ולא נאמר לראובן הבא שטרך על כל פנים לפי שאבדו ואנחנו נאמר לשמעון אם לא מכרת לו כמו שאתה טוען למה הנחתו לאכול פירותיה ואם אמר לא ידעתי לפי שהייתי בדרך רחוקה נאמר לו תוך זמן שלש שנים אי אפשר שלא הגיע לך הדבר שפלוני משתמש בשדך ובעת שהגיע לך הדבר היה לך למחות בכל מקום שתהיה לפי שעיקרנו מחאה שלא בפניו הויא מחאה ואי אפשר שלא הגיע לו הדבר לפי שחברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה: וענין המחאה

שיאמר לשנים דעו כי אני לא מכרתי קרקע פלוני לפלוני ולא נתתיו לו במתנה אבל הוא אוכל פירותיו כמו שאמרו לי בתורת גזלנות וכיון שלא עשה כן נתקיימה החזקה וזה כשלא יהיה חירום שאין השיירות מצויות מחמת מלחמות וכיוצא בהן אבל אם הדרכים נפסקים יש לו לטעון לא הגיע לי דבר: ומה שאמר שהעבדים יש בם חזקה הלכה היא ואף על פי שאמרו הגודרות אין להם חזקה הוא קורא הגודרות כל דבר שהוא. מתנועע מעצמו והם כל בעלי חיים כשיהיה זה העבד ידוע שהוא לאיש פלוני או זה השור ואחר כך אנו רואים אותו בבית איש אחר לא תהיה לשני חזקה לפי שנאמר הוא הלך ובא לזה מחמת עצמו אבל אמרו אין להם חזקה לאלתר אבל יש להם חזקה לאחר שלש שנים: שמנה עשר חדש רצופות וכמו כן ארבעה עשר חדש לדעת ר"ע והטעם לכל אחד מהם בזה כדי שיאכל שלש תבואות רבי ישמעאל אומר פירות הקטניות ואינן באין בפחות משלשה חדשים ורבי עקיבא אומר אפילו פירות הירקות והם באים לשלשים יום ואמרו אבל בשדה האילן רצה לומר שישער עם זרע האילן כי כשאסף כל תבואתו כאילו אכל פירות כל הקרקע מחטים וכן כשמסק את זיתיו מאותה השדה עצמה כאילו אכל פירות כל הקרקע מפירות הזיתים וכן כשכנס את קייצו. כאילו אכל אותה כולה וכן מפירות תאנים וענבים ונתקיימה לו חזקה בזו הקרקע שאכל ממנה שלשה פירות ואע"פ שאכלן בשנה אחת ואין הלכה כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא אלא כמו שאמר שלש שנים:

משנה ב

שלש ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל כו':

מה שהתנה עד שיהא עמו הוא בשעת חירום לפי שהיו הדרכים משובשים בשעת חבור המשנה. ובאומרו יהודה רוצה לומר ארץ יהודה ואע"פ שלא יהיה עמו בתוך אותה מדינה כמו שביארנו מחאה שלא בפניו הוי מחאה ומחאה בפני שנים ושלא בשעת חירום אפילו הוא באספמיא וזה המחזיק בירושלים תהיה חזקה ואפילו לדעת תנא קמא ורבי יהודה סבר שאפילו בשעת חירום הויא חזקה בשלש שנים וסבר גם כן שאם היה עמו במדינה תהיה לו חזקה מיד ואינו צריך שלש שנים ולא זמן מועט מזה אלא הואיל והוא לפניו לאלתר הויא חזקה ואין הלכה כרבי יהודה בשום דבר מזה:

משנה ג

האומנין והשותפין והאריסין כו':

הבא משום ירושה הוא שירש אותה קרקע וכשיתברר שאכלו אביו שלש שנים או שאכלו הוא שלש שנים או שאכל אביו מקצת השלש והבן אכל תשלום השלש נתקיימה החזקה לבן: אומנין בעלי האומניות אריסין שעובדין השדה למחצה לשליש לרביע.

אפוטרופסין הם הממונים על עסקי היתומים במצות האב. ודע שמה שאמר אומנין אין להן חזקה אינו רוצה לומר בקרקעות בלבד אלא גם במטלטלין כמו כן ובזה יש דינין חלוקין כמו שאומר וזה כי האומן כשיהיה בידו כלי ויאמר לו אחד העם זה הכלי שאתה עושה בו או שאתה מתקן אותו שלי הוא ואני נתתיו לך לתקנו והביא עדים והעידו לו שזה הכלי הוא ידוע לו ואם אמר לו האומן אמת שהיה שלך אבל לקחתיו ממך אינו נאמן בין שמסר לו הכלי בעדים או שלא בעדים ואם תבע אדם לאומן ואמר לו דבר פלוני שהוא אצלך הוא שלי ואני נתתיו לך שתעשה לי בו מעשה כך וכך והשיב לו האומן לקחתי' ממך האומן נאמן בין שנתנו לו בעדים או שלא בעדים אחר שאין הכלי מצוי לפי שאם נתנו לו בעדים יכול הוא לטעון החזרתיו לך ואם נתנו לו שלא בעדים היה יכול לומר לו לא היו דברים מעולם ומעקרינו מגו כמו שבארנו פעמים רבות וכגון זה נקבל טענת מגו מן האומן וכן אם ראה אדם כלי מכליו אצל האומן ואמר לו הנה נתתיו לך לתקן וכפר האומן ואמר לא נתת לי כלום האומן נאמן אבל אם אמר לקוח הוא בידי כלומר שיאמר לו אתה מכרתו לי אינו נאמן כיון שהוא מצוי לפנינו ויש שם עדים מעידין שהוא ידוע לו ובכיוצא בזה אמרנו אומנין אין להם חזקה ולא נקבל מהם טענת מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם אבל יפול מהם בכאן דין מגו ואם הביא בעל הבית עדים שזה הכלי שלו הוא נוציאהו מיד האומן ואע"פ שיטעון לא נתת לי כלום אלו הן הדינין הנאותין למה שנתבררו מן הגמרא בזה הענין: וכיון שאלו הדברים כן אם נפלה הכפירה בשכירות בין האומן ובין בעל הבית שהאומן אומר כך פסקתי עמך ובעל הבית אומר לא פסקתי אלא בפחות אם היה הכלי מצוי לפנינו אין האומן נאמן כמו שזכרנו ויהיה בעל הבית נאמן ואם הכלי אינו מצוי בפנינו האומן נאמן ואפילו מסר לו בעדים כי מגו דיכול לומר החזרתיו לך נאמן הוא לומר לא החזרתיו לך וכך וכך פסקת לי וכל מה שאמרנו בזה נאמן ר"ל אחר שישבע בנקיטת חפץ לפי שאנו משביעין אותו על עיקר מגו בתקנת חכמים עם שבועת השכיר שהוא נשבע ונוטל ר"ל האומן ומה שאמר אריסין ובלבד שיהא אריס אבותיו שהבן מניח לו כל הנכסים ברשותו לפי שהוא כמו אפוטרופוס עליו ולפיכך אין לו חזקה אבל אם היה זה האריס בקרקע לאיש בעצמו ואכלה כולה שלש שנים נתקיימה בידו החזקה: ואין לאיש חזקה בנכסי אשתו בנכסי מלוג אבל בנכסי צאן ברזל כבר הם כתובים עליו ואפילו כתב לה בעודה ארוסה שלא יאכל לה פירות שנתקיים זה התנאי ואין לו פירות כמו שבארנו בט' מכתובות עם כל זה אין לו חזקה כשטען והביא ראיה שאכלה שלש שנים לפי שהאשה תוותר לבעלה מנכסיה ואפילו דברים שאין לו בהם זכות אבל אם הביא ראיה בשטר או בעדים שהיא

מכרה לו שום דבר מנכסי מלוג אותה מכירה קיימת ואין האשה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. וכן כשקבלה אחריות עם בעלה בנכסי מלוג כמו שיכולה לומר זה בנכסי בעלה עצמם ובנכסי צאן ברזל רצה לומר נכסי בעלה כגון שדה שכתב לה בכתובתה או שייחד לה בכתובתה לפי שאין לו בנכסי מלוג כלום כדי שתאמר מחמת שציער לי עשיתי זה. ואין לאשה חזקה בנכסי בעלה בכל נכסיו ואפילו ייחד לה מקום שתקח ממנו מזונות והיא אכלה ממקום אחר שלש שנים לא עלתה לה חזקה לפי שהאיש גם הוא מוותר לאשתו ואפילו במה שאין לה בו זכות אבל כשתוציא ראיה בשטר או בעדים שהוא מכר לה אם הכספים שלקחה בהם היו טמונים אצלה המכר בטל לפי שיאמר כדי שאראה הממון שהיה טמון אצלה מכרתי לה כדי שאקחנו לא שיהיה שלה. ואם היו הנכסים ידועים נתקיים המכר והבעל אוכל פירות. ואם נתן הבעל לאשתו שום דבר במתנה אין לו פירות באותה מתנה וכל אלו שאמרנו שאין להם זה על זה חזקה הוא בגוף הקרקע עצמו כדי שיקנה אותו באותה חזקה אבל שאר הדברים שיש להם חזקה כשמתרצים זה לזה כגון לטעון בכותלים ולפתוח מזחילות ואמות המים ופתיחת חלונות יש להם חזקה בדברים האלה האיש בנכסי אשתו ולאשה בנכסי בעלה וכן שאר הנזכרים. ואמרו במה דברים אמורים וכו' רצה לומר שזה שאמרנו שאין להם חזקה הוא כשטען שלקח או שנתן לו במתנה ואבד השטר והוא מביא ראיה בחזקה ובעל הקרקע מכחיש טענתו בזה אמרנו שאין שומעין לו אבל אם נתן הבעל לאשתו או האשה לבעלה מתנה וקנה אותה בחזקה יש לו חזקה כמו שקבענו עיקר בריש קדושין כי כשיעשה שום דבר בגוף הקרקע קנה אותה. ונעל הוא שיסתום שום מקום בקרקע. וגדר שיבנה. ופרץ שיהרוס. ומעיקרנו שהגר שאין לו יורשין כל הקודם זכה בנכסיו וכשהחזיק באחד מאלו הפנים וכיוצא בהן קנה. וכן האחין שחלקו נתקיימה חלוקתם ואינם יכולים לחזור כיון שהחזיק אחד מהן בחלקו:

משנה ד

היו שנים מעידין אותו שאכלה ג' שנים כו':

משלשין כלומר יחלקו ביניהם ישלם כל אחד שתות הממון וכיצד אחד מצטרף עמהם כגון שיעיד משה עם ראובן שאכלה שנה ראשונה ואחר כן יעיד אותו משה עצמו עם שמעון שאכלה שנה שניה אחר כן יעיד אותו משה עם לוי שאכלה שנה שלישית עדות זו קיימת ועלתה חזקה בצרוף אלו השלש עדיות:

משנה ה

אלו דברים שיש להם חזקה ואלו דברים כו':

מה שמדבר בכאן הוא בחצר השותפין שמקפידין על עשיית המחיצה אבל חצר חבירו אפילו עשה המחיצה לא עלתה לו חזקה באותו מקום עד לאחר ג' שנים:

משנה ו

המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה כו':

הזיז עד טפח יש לו חזקה כו':

פירוש מרזב צנור קטן. ופירוש אין לו חזקה ויש למקומו חזקה רצה לומר כי כשיהיה לראובן מרזב ששופכין מימיו לבית שמעון אין ראובן יכול לומר לשמעון לא יסור זה המרזב מזה המקום כיון שהוחזק שם אבל יש לשמעון להסיר אותו ממקומו ולהחזירו במקום אחר לפי שיכול לומר לו אין לך עלי אלא שירדו מימי גגך בחצרי ואין לך היזק שירדו מצד זה או מצד זהו: ומזחילה צנור מעץ גדולה ורחבה עומדת על הכותל ומימי הגג יורדין שם כדי שלא יתקלקל הכותל. ואמרו בחלון ובסולם יש לו חזקה ואין לו. הוא כי כשפתח אותו חלון או העמיד אותו סולם כשאמרנו אין לו חזקה אינו יכול לטעון כבר חזקתי ולא תפס פעולתי אבל יש רשות לחבירו לבנות סמוך אותו חלון כשהוא חלון מצרי ולהסיר אותו סולם מצרי וכשאמרנו יש לו חזקה לא יבנה חברו סמוך לאותו כותל עד שירחיק כמו שקדם. ומלבן הוא בנין עשוי מבחוץ כעין משקוף מלמטה ומלמעלה. וזיז הוא הבנין היוצא מן הכותל מקורות ואם יש בו טפח יש לו חזקה ויכול בעל הזיז למנוע לבעל החצר הסמוך לו לבנות סמוך לאותו הזיז שלא יסיר אותו ויכנסהו בבנין. ואם הוא פחות מטפח אין לו חזקה ובעל הזיז אינו יכול למנוע לבעל החצר מלבנות אבל בעל החצר יכול למנוע לבעל הזיז מלהשתמש עליו כדי שלא יביט בו בעת שמשתמש לשם וכבר בארנו כי מעקרי דיננו היזק ראיה שמיה היזק ומעיקרנו גם כן יש חזקה לנזקין זולתי העשן והאבק וכיוצא בהן והריח הנבאש. ובכלל הנזקין שיש להם חזקה היזק ראיה. ואין צריך בחזקה לנזקין שלש שנים והוא מה שאמרנו אין דין חזקה בנזקין וגם כן לא הויא חזקה בהם לאלתר אלא כשיעמוד אותו הנזק כדי שיוכל לומר לאותו שהוזק כבר נתפייסת כיון שלא מחית עליו ולפיכך כשיפתח אדם חלון שאין ראשו של אדם יכול ליכנס ממנו למעלה מד' אמות אין לו חזקה לפי שיאמר לו השכן אצלו לא נתרצתי לך אלא לפי שלא היה לי בו היזק כיון שלא תציץ עלי ולפיכך אם ירצה לבנות כנגד אותו חלון ולסתוה אותו הרשות בידו ולא יוכל בעל החלון למנעו לפי שלא עלתה לו חזקה ויש לשמעון רשות למנעו מלפתוח זה החלון מתחלה אפילו למעלה מארבע

אמות לפי שיאמר לו תעלה על כסא ותביט עלי ואם הניחו ופתח אין לו חזקה ויש לו רשות לבנות כנגדו. אבל אם היה החלון למטה מארבע אמות או שהיה חלון צורית והוא שראשו של אדם נכנס ממנה ואפילו היה למעלה מארבע אמות או שפתח חלון ליכנס בו האור ואפילו הוא קטן מאד ולמעלה מארבע אמות כל השלשה חלונות יש להן חזקה וכיון שנתפייס שמעון לראובן לא יוכל שמעון לבנות בסמוך לאותו חלון עד שירחיק ארבע אמות כמו שנתבאר בפרק שלפני זה:

משנה ז

לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין כו':

לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח כו':

הטעם בכל זה שלא יציץ עליו וכשיהיו שני בתים וביניהם רשות הרבים יש לו לפתוח חלון כנגד חלון ויוסיף בפתחים לפי שיכול לומר אין אני מזיק לך בראותי יותר מראיית כל באי עולם העוברים ברשות הרבים:

משנה ח

אין עושין חלל תחת רשות הרבים כו':

חכמים אומרים לפי שברוב הימים מרקיבין הקורות והבנין שהוא מתחת הארץ ויפחות המקום מחמת ההולכים עליו וגזוזטראות הם קורות גדולות שיוצאין מן הכותל שיכולין לקבל תקרה ומעזיבה ומעיקרנו טוענין ליורש וטוענין ללוקח ולפיכך כשיקחם הרי היא בחזקתה לפי שאנו נטעון בשבילו נאמר אפשר שאותו הראשון שבנאו בתוך שלו הוציא כמו שהוא ראוי ונעמיד אותה כמות שהיה:

פרק ד

משנה א

המוכר את הבית לא מכר את היציע כו':

יציע הוא חלל בין שני כותלין כגון צורה זו ומלת ממנו הוא חוזר אל הבית ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ב

לא את הבור ולא את הדות אף על פי שכתב לו כו':

בור הוא חפירה בקרקע. והדות בנוי על הקרקע לפי שלא יועיל עומקא ורומא אלא להקנות מה שהוא נראה על הארץ או מה שעל הגג ואין מקנה לו בור ודות כשיאמר עומקא ורומא עד שיכתוב לו קני מארעית תהומא עד רום רקיעא. ואמרו מכרן לאחר

אין ר"ל שמכר הבור והדות אחר שמכר הבית סתם כי היאך יתכן שהוא עצמו אין לו דרך ומי שלקח ממנו יש לו דרך שדי לו ללוקח שיהיה כמוכר אבל רצה לומר מכרן לאחר שמכר הבור והדות לפני מכירת הבית או מכר הבית לאיש אחד והבור והדות לאיש אחר בשעה אחת. וטעם מחלוקת רבי עקיבא ורבנן שר' עקיבא סבר מוכר בעין יפה הוא מוכר ולא שייר לעצמו כלום ולפיכך צריך ליקח לו דרך ורבנן סברי כי המוכר בעין רעה הוא מוכר והוא משייר לעצמו ולפיכך א"צ ליקח לו דרך כרבי שמעון וכבר קדם לנו שהלכה כרבי עקיבא:

משנה ג

המוכר את הבית מכר את הדלת כו':

מכתשת הוא כלי שכותשין ושוחקין בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן וזולתה. ואצטרובל הוא עץ כעין רחים מעמידים עליו הרחים לטחון וקלת עגול מעץ שעושין סביב לרחים כדי שלא יתפזר כלום מן הדבר הנטחן:

משנה ד

המוכר את החצר מכר בתים בורות שיחין כו':

אין הלכה כר"א:

משנה ה

המוכר את בית הבד מכר את הים כו':

ים האבן שטוחנין בתוכו הזיתים וממל הוא האבן שטוחנין בו הזיתים למעלה. בתולות הן כלונסות של ארז שמעמידין בהם את הקורה מהבד. עבירין הם הנסרים הכבדים שמכבידין אותן על האמתחות ששמים בהם הזיתים הכתושים ועליהן נתלית האבן וכובשן. וגלגל שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים והשמן יוצא:

משנה ו

המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרין כו':

נסרים לוחות ששמין עליהם הבגדים. וספסלים כסאות. וילאות כעין יריעות שחוגרין כעין סינר לכסות הערוה בהן במרחץ:

משנה ז

המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחין כו':

בית השלחין הם הנהרות שהמים נמשכים עליהם להשקות אילני העיר. וסנטר הוא עבד ממונה לשמור העיר. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משנה ח

המוכר את השדה מכר את האבנים כו':

אבנים שהם לצרכה לגדרים. וקנים שהם לצרכו לסמוך בהם הגפנים. ומחיצת הקנים המקום שנטועין בו הקנים בלבד ושומירה סוכת קנים וכיוצא בה שיושבים בה השומרים פירות. ובתולת שקמה הוא אילן משקמה קודם שיכרתו אותה לפי שדרכה לכורתה ואחר שכורתים אותה תחליף שנית ויגדל גוף העץ אחר שנכרתה:

משנה ט

אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצרכה כו':

לא את הבור ולא את הגת ולא את השובך כו':

טעם מחלוקת רבי עקיבא וחכמים כבר זכרנוהו במה שקדם. ואמרו בנותן מתנה שנתן את כולם לפי שהוא עיקר אצלנו נותן בעין יפה נותן ואפילו לחכמים שאומרים מוכר בעין רעה מוכר ויש לו דרך הוא לפי שהלוקח היה לו לבאר מה שהוא לוקח אבל מי שמקבל המתנה בושת הוא לו לומר באר מה שאתה נותן לי ונתבאר גם כן כי נכסי הגר שמת ואין לו יורשין הפקר וכל הקודם בהם זכה כלומר כשקדם והחזיק בהם. ופירוש דברי רבי שמעון המקדיש את השדה לא הקדיש את הקרקע אלא חרוב המורכב והוא שכבר הוא עושה פירות וסדן השקמה אבל אבנים של שדה שאינן לצרכה וכיוצא בהן אין מוקדשין:

פרק ה

משנה א

המוכר את הספינה מכר את התורן כו':

מכר את הקרון לא מכר את הפרדות כו':

התורן הוא עץ גבוה שתולין עליו הנס והנס בלשון גמרא וילון ובלשון הפסוק קלע וכן בערבי קלאע: עוגין הברזלים שקושרין אותם בחבלים ומשליכין אותם בים כדי להעמיד הספינה. מנהיגים אלו המשוטות ומרצופין אמתחות שנושאין בהם הסחורות בספינות יש מהן עשוין משער או מעורות ומנעורת הפשתן או מעץ. אנתיקי הסחורות עצמן שנושאין בספינה וקרון מין מן העגלות. ופרדות עצים הנפרדים ממנו שמושכות אותו ובלבד שיהיו הפרדות נבדלות ממנו בשעת המכירה ויש מפרשין הפרדות קבוץ פרדה כלומר הבהמות שמושכות את הקרון. צמד הוא העול שבצוארי השורים המחבר אותם. וזה שאמרנו אין הדמים ראיה לענין קיום המכר אבל להיות בו דין אונאה או בטול מקח

הדמים ראיה ובלבד שיהיו הדמים בקירוב אבל אם יש ביניהם הרחקה יתרה אין בהם אונאה ולא בטול מקח לפי שהריחוק הגדול אין טועים בכיוצא בו וזה עיקר גדול וזכור אותו כי יש לנו לומר ברצונו נתן לו מתנה. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ב

המוכר את החמור לא מכר כליו כו':

אמנם הכלים העשויים לרכיבה כגון האוכף והמרדעת דברי הכל מכורין בין שהן עליו בשעת המכר בין שאינם עליו אבל כלי הטעינה יש בהם מחלוקת חכמים אומרים אינם מכורין במכירתו אפילו הם עליו בשעת מכירה והלכה כחכמים:

משנה ג

המוכר את החמור מכר את הסיח כו':

הלוקח פירות שובך מחבירו מפריח כו':

זהו כשאמר פרה מניקה אני מוכר לך חמור מניקה אני מוכר לך וידוע שחלב האתון לא יצלח לכל א"כ לאיזה תועלת אמר חמור מניקה אלא כדי שימכור הסיח עמה ואמר מכר בור מכר מימיו [הוא] דעת יחיד והוא דחוי. ואמרו מפריח בריכה ראשונה הטעם כדי שישובו לשובך וייישבו אותו. נחיל ולדות הדבורים להכניסם בכוורת אחרת ואמר נוטל שלשה נחילות זה אחר זה ואח"כ נוטל פעם אחת האפרוחים ויניח האפרוחים פעם שניה כדי שיגדלו ויתחברו עם האבות כדי ליישב הכוורת כך יעשה תמיד וזה פירוש מסרס נגזר מסריס כלומר כורת. וחלות דבש הם הבתים שעושים הדבורים מן השעוה ויצניעו בהם הדבש. ושתי גרופיות שיעור שני טפחים על הארץ:

משנה ד

הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו כו':

לא ישפה לא יכרות רוצה לומר אין ראוי ללוקח שיכרות הענף הצומח ואין הלכה שנחוש שימשוך שרשו בקרקע ויעלה אילן שלישי ויאמר לו שלשה אילנות מכרת לי ויש לי קרקע ולפיכך חייב הלוקח שישפה ומלה זו דומה לארמי תרגום ואכות אותו טחון ושפית יתיה. וגזע הוא הנראה מן האילן למעלה מן הארץ ושרשיו מה שתחת לארץ: ואמרו הגדילו ישפה לפי שיאמר לו המוכר כיון שיש לך קרקע ואיני יכול לטעון עליך בו אחר שיש לך שלשה אילנות למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע. ומה שאמר יש לו קרקע שיעור אותו קרקע שהוא רחוק אילן מאילן וחוץ לאילנות שיעור שיעמוד אורה הפירות וסלו שמאסף בו וזהו כשיהיה רחוק אילן מאילן מד' אמות עד

שש עשרה אמות אבל היה בין אילן לאילן פחות מארבע אמות או יותר משש עשרה אמה אין לו מן הקרקע סביבות כל אילן אלא מלא האורה וסלו חוצה לו:

משנה ה

המוכר ראש בהמה גסה לא מכר את כו':

בהמה גסה הבקר בלבד:

משנה ו

ארבע מדות במוכרין מכר לו חטים יפות כו':

שחמתית חטים אדומים והטעם בזה כי כשיהיו רעות ואמר לו הלוקח אני מתרצה בו ואין המוכר יכול להחזירם אבל חומץ ונמצא יין או יין ונמצא חומץ וכיוצא בהן יש לכל אחד מהם לחזור בו לפי שיש בני אדם שרוצין יין יותר מחומץ ואפשר שיהיה המוכר יצטרך לחומץ ולא יצטרך ליין:

משנה ז

המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד כו':

יש אצלנו עיקר במקח וממכר ראוי שתדע אותו ואז תבין עניני הלכה זו מן העקרים ההם ואלו הן משיכה קונה בסימטא ובחצר של שניהם מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם והגבהה (ומשיכה אין קונין ועיקר אחר והוא שכל מה שאמרנו) קונה בכ"מ והמקום שנקנין בו המטלטלין במסירה אין מועיל בו המשיכה והמקום שמועיל בו המשיכה אין קונין בו במסירה ועיקר אחר והוא שכל מה שאמרנו כל מקום שהוא קונה במשיכה ואפילו במקום שתועיל בו המשיכה זהו בדבר שאי אפשר בו הגבהה אבל דברים שיתכן בהם הגבהה אינן נקנין אלא בהגבהה וכן כשישכור המקום שאותן הפירות בו חזר אותו מקום כשלו וקנה אות? פירות ועיקר אחר והוא שכליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה ולפיכך אין קונין לו כליו לא ברשות הרבים ולא ברשות היחיד של מוכר אלא א"כ אמר לו מוכר זיל קני או אם לקח עמנו את הכלי והגביהו קודם שיקבל הפירות הלקוחים מאותו האיש בעצמו לפי שבשביל הנאה שהיתה לו במכירת הכלי אין מקפיד עליו במקומו ואלה הפירות שמדברת בהן המשנה בכאן הם ברשות הרבים ולפיכך כשמדד ולא משך לא קנה ואפילו היה אותו הדבר בכליו של לוקח לפי שאינו קונה ברשות הרבים כמו שקבענוהו עיקר וזהו כשהמוכר הוא המודד אבל אם מדד הלוקח קנה בהגבהה כמו שאמרנו אבל אם מדד המוכר ללוקח בסימטא יקנה. ואמרו משך רצה לומר משך מרשות הרבים לרשותו או לסימטא לפי שהמשיכה ברשות הרבים אינה מועלת ודע כי אפילו משך קצת החפץ והוציאו מרה"ר [לא] קנה

כיון שאפשר באלה הפירות הגבהה אלא אם היו משואות גדולות כמו שאמרנו בעיקרנו ולפיכך אמרו בפשתן לא קנה עד שיטלטלנו לפי שאע"פ שהמשואות גדולות אפשר להגביהן מעט מעט ולא יתפזר ולפיכך אין נקנין במשיכה אלא בהגבהה ועיקר ג"כ אצלנו כל העומד ליבצר כבצור דמי ולכן הפשתן המחובר לקרקע כשיבש במקומו וצריך לתלשו דינו כדין המטלטלין. וכבר פירש הגמרא מה שאמר בכאן ותלש ממנה כל שהוא קנה זהו כשיאמר לו זכה לי קרקע כל שהוא וקנה כל מה שעליה ולפיכך זה שקנאו הוא כדרך שכירות לפי ששכרו לעבודת זה המקום בדבר ידוע וכשעבד כמו שפסק עמו קנה שכירותו וקנה אותו הדבר הידוע וזכור כל אלה העקרים שהבאתי בזה המקום ואל יליזו מעיניך:

משנה ח

המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו כו':

הוקרו שהוסיפו דמיהם הוזלו שפחתו דמיהן. וסרסור הוא איש אחד סוחר שלוקח מבעל הבית ומוכר לאניש מעלמא וזה כשהיתה המדה של סרסור ובסימטא או ברשות הלוקח והתבונן זה בעקרים שהקדמנו. הרכינה רוצה לומר הרכין המדה ומה שיתמצה ממנו לבעל החנות לפי שנתיאשו הבעלים. ומה שאמר רבי יהודה פטור רוצה לומר מליתן שלש טפין לדוחק השעה. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ט

השולח את בנו אצל חנוני ופונדיון בידו כו':

זה הבן הוא קטן בשנים בלא ספק וחכמים אומרים שלא שלח לו בנו אלא להודיעו כדי שישלח לו עם מי שראוי לשלוח לו ולפיכך חייב החנוני כשנתן לו השמן או כשאין לו שמן ונתן לו איסר ליקח בו מזולתו ומה שחייבו חכמים החנוני לשלם הצלוחית זהו כשיקחנה מיד הקטן למדוד בה לשאר בני אדם לפי שהוא שאלה שלא מדעת ושואל שלא מדעת חייב באחריות אותו הדבר שעבר עליו ולפיכך הוא חייב באחריות הצלוחית אבל כשיתן השמן בה כשהיא בידו ושבר אותה התינוק הוא פטור מדמי הצלוחית. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה י

הסיטון מקנה מדותיו אחת לשלשים יום כו':

סיטון הוא המחלק הסחורות של בעלי הסחורות על בעלי החנויות. ומקנח שמסיר החלודה ומה שנדבק בכלי. וממחה שרוחץ במים:

משנה יא

אמר רשב"ג במה דברים אמורים כו':

חייב להכריע לו טפח במקום שנהגו אבל במקום שלא נהגו ישקול עין בעין כלומר שיעמיד קנה המאזנים בשוה. וגירומיו התוספת שהוא מוסיף במכר ושיעורו עשירית ליטרא כשמוכר עשרה ליטרין מן הלח וחצי עשירית ליטרא כשימכור עשרים ליטרין מן היבש. וגסה מדה גדולה ודקה מדה קטנה. למחוק שימדוד ויסיר מה שעל שפת המדה ולגדוש שמוסיף על מלוי המדה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

פרק ו

משנה א

המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו כו':

אפילו זרע פשתן שאין לוקחין אותו על הרוב אלא לזריעה והכל מודים שזרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן ליתן (להם) [לו] דמיהם בלבד. ורבן שמעון בן גמליאל אומר הדמים וכל מה שהפסיד בשביל הזרע כאילו אמר חייב באחריות ההוצאה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משנה ב

המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו וכו':

טנופת מטונפות בעפר. מתליעות אכולות מתולעים. קוססות מחמיצות אם היה המרתף חביות עשר חביות ואם המרתף כדים עשר כדים זהו כשאמר לו מרתף זה של יין אני מוכר לך ולמקפה כלומר לשמשו בתבשיל אבל אם אמר לו מרתף של יין למקפה אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ואם אמר לו מרתף [זה] של יין אני מוכר לך ולא זכר מקפה נותן לו יין הנמכר בחנות שאינו בתכלית היופי ואם אמר לו מרתף יין אני מוכר לך ולא זכר מקפה ולא יחדו שלא אמר לו זה הוא ג"כ מקבל עליו עשרה קוססות למאה כמו שאמרה המשנה אבל אמר לו מרתף זה ולא זכר יין אפילו כולו חומץ הגיעו. קנקנים בשרון במישור. ופירוש פוטסיאות רוצה לומר כעורות שאינם מבושלות כל צרכם ובלבד שיהיו נאות:

משנה ג

המוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב כו':

ובלבד שיהיו בכלים דלוקח ויבאר עליו שיש בלבו שהוא לוקח ממנו לבשל בו מעט מעט ובכן לא יהיה המוכר חייב באחריות אבל אם הוא בקנקני המוכר יאמר לו הא

חמרך והא קנקנך ולא יוכל לומר לו המוכר למה הנחתו עד שנפסד לפי שכבר הודיע לו שהוא צריך לבשל מעט מעט:

משנה ד

המוכר מקום לחבירו לבנות לו בית חתנות כו':

רפת בקר גדרות הבקר. והיכל שלמה ארכו ארבעים ורחבו עשרים ורומו שלשים וזהו חצי האורך והרחב ואמרו בגמרא שרבן שמעון בן גמליאל אפשר שהוא מסייע סברת ת"ק שרוב הבתים צריך שיהיה חצי ארכן וחצי רחבן ואפשר שהוא חולק עליו וכאילו הוא תמה תמיהת הרחקה ואומר וכי ראויים כל הבנינים שיהיו כבנין ההיכל אינו כן רק הדבר חוזר כמנהג שנוהגין שם אבל ההיכל מדותיו מאת השם יתברך:

משנה ה

מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו כו':

שער שמשם נכנסין זה לבורו וזה לביתו:

משנה ו

מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו כו':

הטעם שלא יכנס מתוכה לשדה אחרת ואע"פ שנתנו לו מדעת שניהם דרך לפי שהוא מרבה עליהם הדרך ולא נתנו לו אלא לצורך גינתו:

משנה ז

מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו כו':

מעמד מקום שמתקבצים שם להספד וכבר בארנו במה שקדם משיחת בית קב. וטעם שמה שלו לא הגיעו ולא יוכל להסיר הדרך ממנו לפי שיש בידינו עיקר מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו:

משנה ח

המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן כו':

כוך הוא הקבר החופה גוף המת וזו היא צורת המערה שזכר ת"ק מזו הצורה יתבאר לך תאר המערה שזכר רבי שמעון ומאמר רבן שמעון בן גמליאל הכל לפי הסלע רוצה לומר קושי הארץ ורכותה כי אם היא קשה אין המקבל חייב לחפור אלא מערה קטנה והוא שש על ארבע כמו שציירנו ואם היא רכה יחפור מערה גדולה כמו שזכר רבי שמעון והלכה כתנא קמא:

פרק ז

משנה א

האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר כו':

נמדדין הוא שימוד גב ההר וקרקע הנקח כשהיא פחותה מעשרה טפחים ויחשוב בכלל מדת בית כור חמשה ושבעים אלף אמה:

משנה ב

בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל כו':

כבר ידעת כי רובע לסאה הוא חלק מארבעה ועשרים. ומדה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע. ואמרו הן חסר הן יתר יורה שנתפייסו שניהם בקרוב המדה הנזכרת ביתר או חסר. אחר כן אמר שכשפסק עמו במדה בחבל והותיר איזה שיעור שיהיה או שפסק עמו בקרוב והיה התוספת יותר מרובע לסאה הלוקח חייב למוכר דמי אותו התוספת שנשארו אצלו משומת מקחן לכל הקרקע ואם רצה המוכר שיחזיר לו קרקע באותה התוספת הרשות בידו ולא יוכל הלוקח לחייבו במכירת אותה התוספת לפי שההנאה זו למוכר לפי שהוא לא תועיל לו אותה חלקה קטנה שאינו יכול לזרעה ולפיכך חייב הלוקח לקנותה שיצרף אותה לשאר הקרקע שלקח ולא יפסיד כלום ואם היה השיור הנשאר למוכר שיעור שיוכל לזרוע ויקרא שם שדה עליו אין הלוקח חייב להחזיר לו מעות אלא קרקע וזהו טעם מה שאמר שאם שייר בשדה בית תשעה קבין וכו'. ומה שאמר ולא את הרובע בלבד וכו' כבר תקן הגמרא זה הלשון ואמר שהכוונה לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא את כל הרבעים כולם כגון שמכר לו שדה זרע עשר סאין אם חסר או יתר וכשמדדו מצאו עשר סאין ועשרה רבעים ומותר על הרבעים יחזיר לו הלוקח אותו המותר עם העשרה רבעים כולם ולא יקח אלא מדה בחבל:

משנה ג

מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר כו':

בסימניו ובמצריו פחות משתות הגיעו כו':

ינכה יפחות מן הדמים שיעור מה שחסר מן המדה ואין הלכה כבן ננס אבל יקח הלוקח בכגון זה הדבר כולו הפחות שבשעורין וזהו שאמר הלך אחר הפחות שבלשונות. וכבר ידעת כי המצרים הם הגבולים וכשאמר לו בית כור אני מוכר לך והגבילו והוא מה שאמר במצריו כלומר שיגביל אותו מכל צדדיו יראו המקום ההוא המוגבל אם כן הוא בית כור או פחות שתות או יותר שתות ודין שתות כדין פחות משתות:

משנה ד

האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך כו':

השדות ישתנו דמיהם כפי שמנן וכחשן ואמרו בכאן משמנין הוא שידעו כמה שוה כל השדה וכמה דמים ראוי לחצי השדה במדה מן הכחוש שבה והוא נותן ללוקח כגון שיהיה מדת השדה מאה אמה ויהיה בה מקום שמדתו שלשים אמה שוה ל' דינרין ימשח לו נ' אמה מן השבעים ויתן לו (נ') [כ] דינרין ואם פסק עמו (בריוח) [ברוח] ובאותה (הריוח) [הרוח] על דרך משל היו אלה השלשים אמה השמנים ימשח לו מאותן השלשים אמה תשעה ועשרים בתשעה ועשרים דינרים שהוא חצי חבל והבין זה הענין. והלוקח הוא שיקבל עליו חריץ ובן חריץ ובכן יתן לו החצי והוצרכנו לעשות שני חריצין גדול וקטן לפי שאילו היה הגדול בלבד היתה הנמיה וכיוצא בה יורדת לקרקעיתו והיתה עולה משפת החריץ ותבא אל השדה ואילו היה הקטן בלבד היתה קופצת עליו ונכנסת בשדה וכשהם שנים אינה יכולה להיכנס בקטן למיעוט רחבו ולא תקפוץ לרוחב השני חריצין ובין חריץ וחריץ רוחב טפח והשנים מבחוץ לגדר (על זו הצורה) וכל זה בחציו של לוקח כמו שביארנו:

פרק ח

משנה א

יש נוחלין ומנחילין ויש נוחלין ולא מנחילין כו':

כל המשנה הזאת מבוארת וירושת האב קבלנו מפי השמועה וכן ירושת הבעל לאשתו ורמז לירושת יוצאי יריכו ממה שנאמר לשארו ונאמר שאר אביך וירושת אשתו ממה שנאמר וירש אותה:

משנה ב

סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו כו':

יש לך לזכור בסדר הנחלות שלשה עקרים. האחד כי כשימות אדם בניו קודמים לנחלתו ואם אין בנים תשוב הירושה לאב. והעיקר השני כי כל הזוכה בירושה אם הוא בחיים יירש הוא עצמו ואם מת נפלה ירושתו ליורשיו לחשוב כאילו זה הזוכה בירושה הוא אותו שנפטר והעיקר השלישי כי הזכרים קודמין לנקבות כשקורבתם אצל המת שוה. ואלה השלשה העיקרים הם יסוד הענין לידע מי יירש ומי לא יירש. והנני עושה לך משל יתבאר לך ממנו היאך ראוי על אלה העקרים לירש האחים והאחות ואחי האב ואחות האב ואבות האבות בענין שכשימות האדם על דרך משל יירש אותו אבי אבי זקנו ושים

בלבך כי עמרם נפטר והיה ראוי לירש אותו משה ואהרן ואינם מצויים בחיים נבקש בניהם הזכרים ואם לא נמצאם נבקש בניהם הנקבות לא נמצא תשוב הירושה למרים להעדר הזכרים וזרעם. לא מצאנו מרים שכבר מתה נבקש אם הניחה בן זכר או זרע זכר ואם לא נמצא נחזור אחר כן לבקש אם יש לה בת או זרע הבת ואם לא נמצא חזרה הירושה לקחת שהוא אבי עמרם אם נמצא קהת יירש ואם לא נמצא נחשוב שקהת הוא הנפטר לא עמרם ונחקור על יורשיו רצוני לומר יורשי קהת ועל דרך שעשינו בזרע עמרם ואם מצאנו יצהר וחברון ועוזיאל אחי עמרם נוריש אותם נכסי עמרם לפי שהם יורשי קהת ועל זה הצד ירושת האחים. ואם נעדרו נחקור על זרע הזכרים לפני הנקבות ואם נעדר זרעם נבקש בת קהת שהיא אחות עמרם ואם נמצאת תירש ואם נעדרה יבוקש זרעה הזכרים לפני הנקבות ואם לא נמצא לה זרע ויהיה זרע קהת נעדר חזרה הירושה לאביו והוא לוי אם נמצא לוי יירש ואם נעדר אז נשים כאילו לוי הוא הנפטר ונבקש זרעו והם גרשון ומררי אם נמצאו ירשו לפי שהם בני לוי שראוים לירש והוא שזכה בנחלת קהת על דרך זה ירשו אחי האב ואם נעדרו גרשון ומררי וזרעם הזכרים והנקבות חזרה הירושה ליוכבד ואם נעדרה נבקש זרעה הזכרים לפני הנקבות ואם לא נמצא לה זרע חזרה הירושה ליעקב נחזור על יורשיו והם הבנים לא נמצא אותם ולא תולדותם חזרנו לדינה לא נמצא אותה ולא זרעה חזרה הירושה ליצחק ונחשוב כאילו יצחק הוא המת נחזור על יורשיו והוא עשו נעדר הוא וזרעו זכריהם ונקבותיהם חזרה הירושה לאברהם והזכרים קודמין לנקבות בכל זה ועל זה הדרך הולכת תמיד זהו שאמרו נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן. הנה התבאר לך היאך יירש אברהם לעמרם ונתבאר לך שאין ירושה לאחים בחיי האב ולא לאחי אבי האב בחיי אבי האב ולא לאחי אבי אבי האב בהמצא זקנו של אבי האב ועל דרך זה תעלה תמיד ושמור העקרים האלה ולא יסורו ממך:

משנה ג

בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה כו':

כל היוצאים ממצרים היה להם חלק בארץ ואם יצא אב ובנו לכל אחד מהם היה חלק אחד בשוה. והיו צלפחד וחפר מיוצאי מצרים והיה לצלפחד חלקו והיה לו בירושת חפר שני חלקים לפי שהוא בכור וארץ ישראל מוחזקת היתה ולפיכך ירש בה חלק בכורה:

משנה ד

אחד הבן ואחד הבת בנחלה אלא שהבן כו':

רוצה לומר שהם שוים בירושת האב כלומר שדין ירושת הזכרים והנקבות בנכסי האם

כענין ירושתם בנכסי האב והתורה הקדימה הזכרים על הנקבות ואין בין ירושת הבנים לאב או לאם הפרש אלא שהבכור נוטל פי שנים בנכסי האב:

משנה ה

האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי כו':

האומר איש פלוני ירשני במקום שיש בת כו':

הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו כו':

רבי יוחנן בן ברוקה אומר כי יש לו לאדם רשות להוסיף לאחד מאחיו אם הוא מורישם וכמו כן יוסיף בירושת אחד הבנים כשמוריש את בניו אלא אם היה אחד מהבנים בכור שאינו יכול לומר על אחר משום ירושה ואם אמר כן אין שומעין לו אלא יטול חלק בכורה לפי שנאמר לא יוכל לבכר ונאמר בבנים ביום הנחילו התורה נתנה רשות לאב להנחיל מי שירצה. ואמרו בתחלה ובאמצע ובסוף. ר"ל כי כשיזכור לשון מתנה ואמר אחר כן יירשנה או אמר יירשנה ואחר כן אמר תנתן או אמר יירשנה ותנתן לו כיון שזכר מתנה אם היא צוואה בלא שטר או בגוף השטר דבריו קיימין. ואין הלכה כרבן גמליאל והלכה כרבי יוחנן בן ברוקה:

משנה ו

האומר זה בני נאמן זה אחי אינו נאמן כו':

מי שמת ונמצאת דייתיקי קשורה על יריכו כו':

נאמן לירש אותו ושלא תצטרך אשתו חליצה ולא יבום. ומה שאמר באח אינו נאמן לענין יבום וחליצה אבל לירושה יורש נכסיו. ואמרו אחר כן ונוטל עמו בחלקו הוא ענין אחר ואינו תלוי במה שלפניו וזה כי אדם שיודה שיש לו אח יירש עמו בחלקו שיירש מאביו כמו שאבאר והוא כשמת אדם והניח ד' בנים וששים דינרין והודה אחד מן האחין שיש לו אח חמישי ואמר אחינו הוא זה וחמשה בנים הניח אבינו כשמת ושאר האחים אומרים אין אנו יודעים אם הוא אחינו או אינו אחינו יקח זה שהודה שזהו אחיו שנים עשר דינרין ויתן לאותו שהודה עליו השלשה דינרים מהרובע שלו ואם נפטר האחד המסופק בו ישובו אותם הג' דינרים למי שנתנם וזהו שאמרו יחזרו נכסים למקומם ואם הרויח זה האח נכסים מלבד השלשה דינרים ונפטר יירשו אותו כל האחין הארבעה בין אותו שהודה בו בין אותן שנסתפקו בו לפי שיאמרו אתה מודה לנו שהוא אחינו וזה כשלא כפרו האחים כשאמר להם זה אחינו אלא שאמרו לא נדע ולפיכך כשימות יירשוהו אבל אם כפרו בו ואמרו אינו אחינו לא יירשנו אלא המודה בו בלבד. ודאיתיקי.

מלה מורכבת פירושו דא תהא למיקם ולקנות וזה הדאיתיקי הוא צוואת החולה מתנת שכיב מרע וזולתם משאר הצוואות:

משנה ז

הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב כו':

האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה כו':

הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים כו':

הגדולים צריכין פרנסה והוא שצרכיהם יותר מן הקטנים לפי שלובשין ומשתמשין יותר מהם והקטנים צריכים מזונות יותר מן הגדולים לפי שהם אוכלים פעמים רבות ומפזרין בעת האכילה וכשישאו הגדולים נשים אחר מות האב ישאו כמו כן הקטנים מנכסי השותפות ומה שאמר אין שומעין להם כשנשא גדול אשה בחיי האב:

משנה ח

הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות כו':

שהבנות ניזונות על הבנים. אם הניח בנות קטנות ובנים גדולים יאכלו כולם בלא חשבון ואף על פי שהקטנים מפזרים בעיקר הנכסים ומקלקלין ואינו כן כשלא הניח אלא בנות שאז חולקות הבנות ביניהן בשוה ותאכל כל אחת מהם משלה:

פרק ט

משנה א

מי שמת והניח בנים ובנות בזמן כו':

שיעור הנכסים מרובים כדי שיזונו בהם אלו ואלו עד שיבגרו [הבנות] ומה שהוא פחות מזה הן מועטין ואין הלכה כאדמון:

משנה ב

הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים כו':

מעיקרנו המזכה לעובר לא קנה לפי שלא תתקיים הקנאה אלא למי שהוא אדם נמצא בפועל והעובר אינו כן ומה שהצריך בכאן שיקנה מה שנתן לו אביו בלבד אם מתנה זו היא מתנת שכיב מרע תתקיים באמירה בלבד: וזה שאמר ילדה טומטום אינו נוטל כלום דחוי הוא אבל נוטל כפחות משניהם וסלקא דעתין שהטומטום בריה בפני עצמה ואינו ממין האדם השלם ולפיכך לא יירש ואפילו היה הוא לבדו קא משמע לן שאין הדבר אלא אם אין לו יורש אלא הוא יורש את הכל:

משנה ג

הניח בנים גדולים וקטנים השביחו כו':

כשהוציאו מקצת הנכסים על קצתם והשביחו הנכסים השבח לאמצע אבל אם הוסיף א' מהם משלו להשביח הנכסים השבח לאותו שהשביח ואף על פי שהוא אינו ממונה עליהם ואמרו האשה שהשביחה זה הוא כשהיא יורשת בעלה עם שאר יורשיו כגון שהיא בת ראובן שנשאת לשמעון ומת ראובן ולא הניח בנים זולתי אשת שמעון ואח"כ מת שמעון דודה ואשתו הנה היא יורשת אותו עם שאר אחי שמעון. והוצרך זה הענין האחרון לפי שיעלה על הדעת הואיל שיש לה בזו שם טוב שהיא שולטת ומשבחת הנכסים שתמחול קא משמע לן:

משנה ד

אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות כו':

האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב כו':

זו האומנות עבודת המלך היתה והוא שהוציא על עבדי המלך מן האמצע כדי שיבא לו ריוח מן המלך אותה התועלת לאמצע הואיל שבא התועלת ההיא בשביל מה שהוציא מן האמצע אבל אם עשה סחורה לעצמו או עשה מלאכה והרויח אותו הריוח הוא לו לבדו: וזה שאמרנו שיתרפא מנכסי עצמו לא מן האמצע הוא כשהוא סבב עליו אותו החולי בכוונה והוא שינהוג בעצמו במנהג שהוא ידוע אצל המון העם שהחולי יבא בסבתו בהכרח כגון שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה והתמיד בהם או שעמד זמן רב לחום השמש או לקור כי דין זה כדין מי שפוצע בעצמו ובידו. ושושבינות הוא המתנות שנותנין קצת בני אדם לקצתם ממונם בעת הנשואין ואם נשא על דרך משל ראובן בתולה ויהיו אלה הנישואין באשתו שניה ונתן לו שמעון דינר בשעת אלו הנשואין כדי לעזרו בהוצאת חופתו ונשא שמעון אשה אחר כן חייב ראובן לתת לו מתנה כמו שנתן לו ואם לא נתן יכול שמעון לתבוע לראובן ויוציא ממנו הדינר ובלבד שיהיה שמעון נושא בתולה ותהיה האשה השניה לפי שראובן יכול לומר לו לא אעשה עמך אלא כדרך שעשית עמי ואם היה יעקב על דרך משל שנתן שושבינות בנשואי אדם אחד ואחר כך נשא יעקב אשה ובא לשם האיש ההוא ואכל ושתה ולא נתן מה שהיה ראוי לו לתת מן השושבינות ומת יעקב אותה השושבינות תחזור לאמצע בלי ספק ואם ראובן הוא ששלח השושבינות לאיש בחיי האב ולא הודיע שהוא שלח אותו משלו בלבד אלא שלח אותה מנכסי אביו סתם במקום אביו ואח"כ מת יעקב כמו שאמרנו כשתחזור השושבינות חזרה לאמצע ואולי פירש הוא או אביו כי זה הדבר הוא מתנה משל ראובן היה הדין שתחזור לראובן:

משנה ה

השולח סבלונות לבית חמיו שלח כו':

סבלונות משאות וגזרתן מענין נושא סבל שנושאין אותו מיד זה ליד זה ומה שאמר אפילו בדינר אין רצונו לומר למעט אלא לדקדק לפי שאם אכל פחות מדינר יגבה ופסק ההלכה שכל מה שישלח יגבה בין מרובין בין מועטין בין אכל בין שלא אכל בין מת הוא בין מתה היא יחזור הכל מלבד מה שאכלו ושתו שאינו חוזר ואם הדרא היא תחזיר אפילו המאכל והמשתה ואפילו דמי הירק תשלם וכל שכלה או אבד דינו כדין המאכל והמשתה:

משנה ו

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר כו':

לא כתב בה שכיב מרע הוא אומר כו':

כששייר קרקע נאמר שדעתו היה שיעמוד מחליו ולפיכך שייר לעצמו מה ששייר ולפיכך לא יחזור בו ובלבד שקנו מידו על כל פנים ואם לא קנו מידו יכול לחזור ואפילו שייר לעצמו ואפילו מת שכיב מרע לא יקנה אותה מתנה משעת קיומה ככל מתנת בריא הואיל ואין שם קנין לפי שמעקרנו מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין בין עמד בין לא עמד כשרוצה להקנותו אותו המקצת מחיים אבל אם אמר יהיו לפלוני כך וכך אחר מותו הרי זה קיים ודע כי אם שייר לעצמו מטלטלין כל שהוא דינו כדין מי ששייר קרקע ואם לא שייר לעצמו כלום יכול לחזור בו ממה שנתן ואפילו קנו מידו ושכיב מרע הוא החולה אבל אם הוא מצוה מחמת מיתה יש לו לחזור בכל מה שנתן כשיעמוד ואפילו נטל קנין ואפילו שייר דבר לעצמו אבל אם מת קנה כל מי שצוה לו שום דבר ואע"פ שלא קנו מידו על זה. וענין מצוה מחמת מיתה שיהיה החולה שיחשוב שימות על כל פנים מאותו חולי. וחכמים אומרים עליו הראיה הוא שיביאו ראיה אותם שיש בידם שטר מתנה בעדים שהיה שכיב מרע בעת כתיבתו וממה שצריך שתדע כי כשימות שכיב מרע ונמצא במתנתו קנין בין שהוא מתנה במקצת או בכל הנכסים אותה המתנה בטלה שיש לומר שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה אלא אם יהיה כמייפה את כחו והוא שיכתוב בשטר וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא או שזכה לו ע"י אחר כבר שלא יוכל לחזור ואפילו נתן כל הנכסים ואע"פ שיש שם קנין לפי שזכו על ידי אחר כבר נתקיימה בו המתנה ובא הקנין ליפות את כחו. ואין הלכה כרבי מאיר:

משנה ז

המחלק נכסיו על פיו רבי אלעזר אומר אחד בריא כו':

[**רבי אלייעזר אומר**] **בשבת דבריו קיימין מפני כו'**:

כבר בארנו בפרק ראשון ממסכת קדושין הפנים שיתקיים בהם קנין הקרקע וקנין המטלטלין ר"א אומר שאי אפשר לשום אדם לקנות שום דבר אלא באותם הפנים ואפילו אם יהיה המקנה לזולתו במשיכה לא בדבור בלבד. ואמרם אבל לא בחול רוצה לומר החולה כשחילק נכסיו בחול. ופסק ההלכה שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו ואין הפרש בין דבורו בחול או בשבת ואין צריך קנין כמו שהקדמנו אבל אם רצה הוא שיקנו מידו קונין ממנו אפילו בשבת שמא תטרף דעתו עליו אם היינו מטריחין עליו לחפש אחר עדים שידעו לכתוב ולחתום והלכה כחכמים והלכה זכין לגדול: ותרגום הרדידים כבינתא:

משנה ח

נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל כו':

מה שאומרים יורשי האב הבן מת ראשון ואח"כ האב אין להם תועלת על יורשי הבן לפי שיורשי הבן ירשו זקנם כשמת כמו שקבענו עיקר בפרק שלפני זה אבל אומרים זה לבעלי חוב דבן יורשי הבן רצונו לומר שאותם שזכו בנכסיו כמו שזוכים בהם היורשים. ומה שאומרים בית הלל בחזקתן רצונו לומר בחזקת יורשי האב:

משנה ט

נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל כו':

כבר בארנו במקומות מסדר נשים ששם כתובה נופל על מנה ומאתים שהוא שטר כתובה עם התוספת שהוסיף לה משלו ונכסים הם הנכנסים והיוצאים עמה נכסי מלוג וכבר בארנו זה לשם ומה שאמר בכאן נכסים בחזקתן הוא נכסי צאן ברזל ולא נחבאר בגמרא בחזקת מי והיתה המסקנא יחלוקו ולמדנו מזה שיורשי האשה נוטלין כל נכסי מלוג וחצי נכסי צאן ברזל בלבד וכבר נתבאר בפרק שביעי מיבמות ובהרבה מקומות אחרים איזה נכסים הם הנקראים נכסי מלוג ואיזה מהם נקראים נכסי צאן ברזל:

משנה י

נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודים כו':

זה שאמר רבי עקיבא בחזקתן רוצה לומר בחזקת יורשי האם והלכה כרבי עקיבא:

פרק י

משנה א

גט פשוט עדיו מתוכו מקושר עדיו כו':

גט נקרא כל שטר וכבר בארנו זה פעמים. ומקושר שטר מקופל כעין אותם הכלים המקופלים העשויים אצלנו במערב והם מקלף שמנשבים בהם להסיר הזבובים וטעם תקון אלה השטרות מפני שהיו באותם הדורות קופצים לגרש והתקינו לו גט מקושר כדי שיתעכב בעשייתו ומתוך כך שמא יעבור על כעסו בזמן עשיית אותם קשרים ולא רצו לשום הפרש בין (שאר) גיטי נשים ושאר השטרות והתקינו ג"כ שיהיה גט מקושר במקח וממכר וזולתם למי שירצה לעשותם כן והכל מודים כי כשיהיה מנהג המקום שאין כותבין אלא גט מקושר ואמר לסופר כתוב לי גט סתם ולא פירש לו לא פשוט ולא מקושר וכתב הסופר פשוט שהוא פסול ואם היה מנהג העיר לכתוב פשוט ומקושר ואמר הוא לסופר כתוב לי גט פשוט או אמר לו גט מקושר וכתב לו הסופר בהפך מה שאמר לו רבן גמליאל מכשיר הואיל ומנהג המדינה לכתוב כמו שכתב הסופר ולא יקפיד הבעל כגון זה וחכמים אומרים פסול עד שיכתוב כמו שאמר לו והלכה כחכמים:

משנה ב

גט פשוט עדיו בשנים ומקושר בשלשה כו':

כתוב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרין כו':

הודיענו כי כמו שגט פשוט בעד אחד פסול מדאורייתא כך גט מקושר פסול בשני עדים וכבר בארנו כי גט שם לכל שטר ולכך אמר כתוב בו. ואלה הזוזין הנזכרים בכאן הם דינרים שיש ארבעה מהם בסלע כמו שזכרנו פעמים כי הסלע ארבעה דינרין:

משנה ג

כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו כו':

כבר בארנו פעמים כי השובר הוא מחילה. ומה שאמר לאשה רצונו לומר שטר שיהיה כתוב בו שאשתו מחלה לו כתובתה. ובלבד שידעו העדים שזה הוא פלוני וששם אשתו היא אותה שזכר שיש לחוש שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ויוציא אותו הגט אשה והיא אינה גרושה וכמו כן השובר צריך שידע כי פלוני שם בעלה ובכן יוכל להעיד עליו וזהו פירוש מה שאמר ובלבד שיהא מכירן. ומה שאמר והלוה נותן שכר ואפילו הוא שותפות כגון שיתן לו ממון לעשות בו סחורה ולא יהיה אצל אותו

שמתעסק בו נכסים כלל וזהו הנקרא עסקא ודינו אצלנו פלגא מלוה ופלגא פקדון ואע"פ שחציו בלבד הוא שהוא בתורת מלוה הוא משלם כל השכר:

משנה ד

אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין כו':

אריסות הוא שותפות בפירות הקרקע. וקבלנות הוא שמקבל הארץ בחלק מפירותיה ולפיכך הוא נותן השכירות ואפילו הוביר אותו כמו שנתבאר בתשיעי ממציעא: ושטרי ברורין התרצות כל אחד מבתי דינין באיזה איש שיהיה שידין לו כמו שיתבאר במסכתא שאחר זו זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכמו כן לכתוב טענותיהם רבן שמעון בן גמליאל אומר שהוא יכתוב לכל אחד מבעלי דינין שטר אחד שיהיה בו טענותיו וזכיותיו ולחבירו אחד כמו כן ואינה הלכה אבל יכתוב שטר אחד ויהיה בו טענות כל אחד משניהם ואיך פלוני נתרצה בפלוני הדיין וטען כך וכך ופלוני נתרצה בפלוני וטען כך וכך:

משנה ה

מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו כו':

רבי יוסי סבר אסמכתא קניא והוא שיאמר אדם כשתעשה כך או כשיהיה דבר פלוני על ענין זה יש לפלוני עלי כך וכך מזהב וכיוצא בזה וכל מה שיהיה על דרך זה יקרא אסמכתא ואין מתקיים מזה כלום ואינו ראוי בשום פנים אלא א"כ נטל קנין על זה בב"ד חשוב ויתפוס זכיותיו באותו ב"ד ויאמר כשיהיה הדבר תעשה ממה שבזכיותי האלה כך וכך וראוי שיעיינו בזה הדבר שמא הוא אנוס ומצד האונס אינו יכול לקיים אסמכתא ואין שום ב"ד חשוב אלא כשיהיו סמוכין בארץ ישראל כמו שנבאר עוד:

משנה ו

מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים כו':

מי שפרע מקצת חובו רבי יהודה אומר יחליף כו':

ולא ירע כחו של זה הוא רומז אל המלוה לפי שהיה זמן חובו מוקדם וישוב עתה מאוחר ענין הנזק בזה ידוע והוא שלא יטרוף מן הלקוחות אלא מזמן השטר השני והלכה כרבי יוסי וכותבין שובר על איזה ענין שיהיה:

משנה ז

שני אחין אחד עני ואחד עשיר והניח להן כו':

האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע כו':

המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב כו':

אמרו לא יפרע מן הערב רוצה לומר שלא יתבענו קודם שיתבע הלוה. ודברי רבן שמעון בן גמליאל אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב אין מחלוקת בזה אבל מחלוקת חכמים בקבלן ופירוש המשנה כך המלוה את חבירו לא יפרע בהן. קבלן הוא שיאמר לו תן לו ואני נותן לך וערב הוא שיאמר לו הלוהו ואני ערב או תן לו ואני ערב או הלוהו ואני נותן לך. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: וממה שצריך שתדע כי ערב דכתובה אינו חייב כלל על איזה ענין שיהיה וקבלן דכתובה הוא חייב שיתן ויתבע ממנו תחילה אבל זה אחר שידירנה בעלה הנייה ואחר כך יגרשנה כמו שזכר רבן שמעון בן גמליאל:

משנה ח

המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים כו':

יאמר כי המלוה גובה מנכסים בני חורין של ערב כשיהיה הערב קודם חתום שטרות וזה כגון שיהיה הערב בגוף השטר ואחר כן חתמו העדים ואם היה בו ופלוני ערב סמוך אל הלוה גובה המלוה מן הערב מנכסים משועבדים וכשלא נטל הערב בקנין איננו מחויב כלל בכל מה שזכרנו וזה כי פסק ההלכה שכל ערב צריך קנין על איזה דרך שיהיה אלא ערב דבית דין או ערב בשעת מתן מעות ובאיזה צד שיהיה זולת שני הפנים האלה לא יתכן בלא קנין: והלכה כרבי ישמעאל: